

بررسی جایگاه اقتصادی زن در اسلام

مجله علمی پژوهش در مدیریت و مطالعات اجتماعی (سال سوم)
شماره ۹ / پاییز ۱۳۹۶ / ص ۱۱۰-۱۰۳

مهری سادات دلقدی ثانی^۱، رضا فاضل^۲، فائزه سادات دلقدی ثانی^۳

^۱ دانشجوی دکتری جامعه شناسی، واحد گرمسار، گروه جامعه شناسی، گرایش توسعه و اقتصاد، سمنان، ایران.

^۲ استادیار دانشگاه آزاد اسلامی، واحد تهران مرکزی، گروه جامعه شناسی، گرایش جامعه شناسی، تهران، ایران.

^۳ کارشناسی ارشد، واحد قوچان، گروه مشاوره، گرایش مدرسه، خراسان رضوی، ایران.

نویسنده مسئول:

مهری سادات دلقدی ثانی

چکیده

زن زیباترین واژه ی آفرینش است و موثرترین عامل تربیت و نگاهبان سلامت روحی، روانی و جسمانی فرزند و جامعه است. در این پژوهش، از روش توصیفی - تحلیلی استفاده شده است و داده ها از کتاب ها، قرآن کریم و احادیث گردآوری شده است. هدف این پژوهش این است که روشن کند: دیدگاه اسلام در مورد فعالیت های اقتصادی زنان چگونه است؟ مشارکت زنان در عرصه های اقتصادی جامعه چگونه است؟ حضور زنان در اجتماع اسلامی به چه صورت است؟

با توجه به یافته های پژوهش، نتایج زیر بدست آمد: زن در راستای نقش تربیتی در خانواده می تواند در اجتماع به فعالیت های اقتصادی بپردازد. اسلام مانع مشارکت زنان در فعالیت های اقتصادی نمی شود بلکه این کار ارزش قائل است. زن از نگاه قرآن عضوی موثر در اجتماع است و باید مانند مردان در مسائل مهم اقتصادی نقش آفرینی کند. در کل، اسلام جامع ترین و کامل ترین نگرش نسبت به اشتغال و شخصیت زن دارد.

لغات کلیدی: زن، اسلام، فعالیت های اقتصادی، اجتماع.

مقدمه

تعریف موضوع

اسلام در چهارده قرن پیش ظهور کرد. در جامعه ای که زن بسیار حقیر و پست شمرده می شد، تا جایی که زنده به گور می شد. اسلام آمد و خط بطلان بر روی تمام عقاید جاهلی کشید. اسلام در تمام مسائل و مواردی که ارتباط با زن دارد، صحبت کرده و آیات و روایات فراوانی در این زمینه ذکر شده است. زن از منظر قرآن همان است که در طبیعت هست. از این رو است که هماهنگی و انطباق کامل بین دستورات الهی اسلام و دستورات فطرت و طبیعت می باشد. اسلام بزرگترین خدمت را با اصولی که در قوانین و احکام مربوط به زن قرار داده به زن اعطا کرده. همزمان با آشنا کردن زنان به حقوق واقعی خود شخصیت و کرامت فراموش شده ایشان را احیا نمود.

اسلام به شیوه های مختلف کرامت انسانی زن را برای همگان آشکار می سازد. اسلام در حق زن نظریه ای ابداع کرده که از روزی که جنس بشر پا به عرصه دنیا گذاشت تا آن روز چنین طرز تفکری در مورد زن نداشت. اسلام در این نظریه خود، با تمام مردم جهان درافتاد، و زن را آنطور که هست و بر آن اساسی که آفریده شده، به جهان معرفی کرد، اساسی که به دست بشر منهدم شده و آثارش نیز محو گشته بود (وسائل الشیعه، جلد ۱۴: ۲۱۴).

یکی از عالی ترین برنامه های اسلام که این دین را سرآمد تمام ادیان قرار داده است، از بین بردن تمام بی عدالتی نسبت به زن بوده است. اسلام بنیان برتری طلبی های قومی، نژادی، جنسی و مالی را ویران نمود و تمام انسان ها از مرد و زن، غنی و فقیر، عرب و عجم، سیاه و سفید، و زشت و زیبا را در یک صف قرار داد.

این دین آسمانی تنها ملاک برتری را تقوا و ارزش های معنوی و فضائل اخلاقی دانسته است. از طرف دیگر، هدایت تشریعی، عام و گسترده است و به گروه خاصی اختصاص ندارد و هر کس می تواند از این دریای رحمت الهی حظ و بهره ای ببرد و راه تکامل و سعادت خویش را هموار سازد.

در طول تاریخ، زنان بسیاری بوده اند که قله های ترقی را در نور دیده و به عنوان زنان نمونه و الگو معرفی شده اند. همچنین زن می تواند به مقام و منزلتی برسد که غضب و رضایت او غضب و رضای الهی را پی داشته باشد (امیرپورو دلقندی، ۹۳: ۲).

طرح مسئله

پیش از ظهور اسلام، زنان از نظر اقتصادی سهمی در جامعه و در میان خاندان خود نداشتند و از حق ارث محروم بودند. در زمان جاهلیت نه تنها به زنان ارث نمی دادند؛ بلکه خود آن ها را نیز مانند سایر اموال متوفی به ارث می بردند. سنت های ریشه دار اجتماعی، دینی و فرهنگی حاکم در جامعه ما، زنان را به حضور در جمع خانواده و حفظ ارکان آن دعوت می کند، اما هنجارها و تبلیغات دنیای متجدد، آنان را با اصرار به حضور فعال در عرصه اشتغال در جامعه می کشاند. زن؛ عضوی کلیدی در جامعه مشارکت و حضور زنان در عرصه فعالیت های اقتصادی اعم از تولیدی یا خدماتی، عمری به قدمت زندگی اجتماعی انسان دارد. زنان به عنوان نیمی از جامعه نقش مؤثری در ایجاد تمدن های بشری داشته اند؛ هر چند در برهه هایی از تاریخ نقش آن ها در کنار مردان کم رنگ، نامرئی و یا در قالب کارهای خانگی بوده است، اما همواره اشتغال زنان همراه با مردان در مزارع و در خانه امری عادی تلقی می شد. یکی از مهم ترین و پذیرفته ترین نقش های زن نیز، نقشی است که در خانواده ایفا می کند. خانواده یکی از ارکان مهم جامعه انسانی است و زنان به عنوان همسر و مادر عضو کلیدی آن به شمار می روند (شیعه نیوز، ۱۳۹۶).

اسلام زن را در مباحث مالی و اقتصادی آزاد گذاشته است. «لررجال نصیب مما اكتسبوا و للنساء نصیب مما اكتسبن»: مردان نصیبی از آنچه به دست می آورند دارند، و زنان نیز نصیبی (و نباید حقوق هیچ یک پایمال گردد) (سوره نساء، آیه ۳۲) اسلام به شکل بی سابقه ای جانب زن را در مسائل مالی و اقتصادی رعایت کرده، از طرفی به زن استقلال و آزادی کامل اقتصادی داده و دست مرد را از مال و کار او کوتاه کرده و حق قیمومیت در معاملات زن را از مرد گرفته و از طرف دیگر با برداشتن مسئولیت تأمین بودجه خانوادگی از دوش زن، او را از هر نوع اجبار و الزامی برای دویدن به دنبال پول معاف کرده است.

علاوه بر آزادی اقتصادی زن در اموال خود، اسلام برای زن مهریه و نفقه قرار داده است؛ به این علت که نیروی جسمانی او کم است و همچنین قوای بدنش در اثر دوران بارداری و شیردهی و تربیت فرزند نیز کمتر می شود و پرداخت نفقه و مهریه بر مردان واجب است (تالار گفتمان قرانی، ۱۳۹۲).

بیان اهداف

هدف از این مقاله بررسی جایگاه اقتصادی زن در اسلام و ارزیابی نقش اقتصادی آنان در جامعه به عنوان یک پدیده اجتماعی و حتی فرهنگی در زندگی روزمره است. هم چنین می توان اهداف زیر را مدنظر داشت:

احیای شخصیت زن

اسلام کرامت و شخصیت زن را زنده و احیا کرد؛ شخصیتی که به فراموشی سپرده شده و از بین رفته بود. زنانی که در دوره جاهلیت از حقوق انسانی خود محروم بودند و حتی به دید یک انسان به آنها نگاه نمی شد، با حقوق خود آشنا شدند و اجازه یافتند در جامعه حضور فعال داشته باشند.

لغو بدبینی ها

زن را در دوران قبل از اسلام، عامل وسوسه، فریب و گول زدن مردان و مایه ننگ و خواری برای خانواده و پست و حقیر می شمردند. اسلام با شخصیت دادن به زن و سفارش های فراوان نسبت به زن و احترام به جایگاه زن و بیان حقوق او تمام این عقاید خرافی و جاهلی را از بین برد و ریشه کن کرد.

لغو ضرب و شتم و آزار رساندن به زنان

در آیات و روایات بسیار بر حسن معاشرت و نیکویی به زنان سفارش شده و از آزار رساندن به زنان نهی شده است. در دوران تاریک قبل از اسلام به این دلیل که برای زن هویت انسانی قائل نبودند، از هرگونه آزار و اذیت نسبت به او دریغ نمی کردند. رسول اکرم=پیامبر اکرم صلی الله علیه و آله و سلم=۴۷۳۱~ (ص) می فرمایند: «مَنْ ضَرَبَ امْرَأَةً بِغَيْرِ حَقٍّ فَأَنَا خَصْمُهُ يَوْمَ الْقِيَامَةِ»: کسی که همسر خود را بدون حق بزند من در روز قیامت دشمن او هستم .

احیای حقوق زن

در آن روزگاری که برای زن ارزش و منزلتی قائل نبودند، اسلام مردان را به پرداخت نفقه و مهر فرمان داد و آن را به عنوان یک وظیفه و مسئولیت برعهده مردان نهاد. اسلام در تمام مسائلی که مطرح می کند، سیستم خاص خودش را دارد. بسیار قاطع با اصول والای انسانی و اهدافی بسیار عالی که در هیچ کدام از قوانین بشری و مکاتب ساخته دست بشر یافت نمی شود. به این علت که تمام احکام و قوانین آن منطبق بر اصول فطرت و خلقت می باشد و هیچ گونه تضادی با قوانین حاکم بر طبیعت ندارد. هر انسانی چه زن و چه مرد از نظر ایمان مساوی هستند و هیچگونه تفاوتی از این مورد بین آنها وجود ندارد. قرآن کریم می فرماید: «وَالَّذِينَ يُؤْذُونَ الْمُؤْمِنِينَ وَالْمُؤْمِنَاتِ بَغَيْرِ مَا اكْتَسَبُوا فَقَدْ احْتَمَلُوا بِهَتَانَا وَ اِثْمًا مَبِينًا»: و آنان که مردان و زنان باایمان را به خاطر کاری که انجام نداده اند آزار می دهند بار بهتان و گناه آشکاری را به دوش کشیده اند (سوره احزاب، آیه ۵۸) و آنان که مردان و زنان با ایمان و بی تقصیر و گناه را بیازارند، دانسته گناه و تهمت بزرگی را مرتکب شده اند.

بررسی پیشینه

اذر گشسب (۱۳۷۲) پژوهش خود را با موضوع "مقام زن در ایران باستان" انجام داده است وی بر این باور است که از دیدگاه اسلام جز تنگناهای اندکی که از ناحیه ی تفاوت های طبیعی زن و مرد و مسئله ی حفظ عفت عمومی که بر اشتغال زنان تاثیر می گذارند، از دیگر جنبه ها، زنان از آزادی کامل و برابر شغلی با مردان برخوردارند و می توانند به فعالیت های گوناگون بپردازند و با توجه به راه حل شرط در ضمن عقد، مسئله ی لزوم احراز رضایت شوهر نیز به خودی خود سدی در راه اشتغال زنان نیست. افزون بر این، با کار فرهنگی و تصحیح ذهنیات نادرست می توان از بروز مشکل جلوگیری کرد

ساوجی (۱۳۷۱) در پژوهش خود با موضوع "حقوق زن در اسلام و خانواده" به این نتیجه دست یافت که آیات قرآن کریم و سیره ی معصومان (ع) بیان گر این معناست که زن مسلمان باید در جامعه حضور همه جانبه باشد و تمام توان خویش را در جهت پیشبرد اهداف اقتصادی، در کنار انجام دادن رسالت مادری، به کار گیرد.

علویقی (۱۳۵۷) در پژوهش خود با عنوان "زن در ایینه ی تاریخ" بیان می دارد که قرآن کریم با بیان نمونه هایی از زنان الگو، امکان دست یابی زنان به بالاترین مقام های جامعه را به تصویر کشیده است و با ارائه ی نمونه ای شایسته از زنی زمام دار پرداخته و با به تصویر کیدن استعدادهای لایتناهی زن، رشد همه جانبه ی او را به نمایش می گذارد و او را مجاز به مشارکت در امور سیاسی جامعه ی خود را می شمارد (شاهدی و فرجودی، ۱۳۸۹).

چارچوب نظری

زن در اسلام دارای حق مالکیت است و درحالیکه نفقه و خرج زندگی او به عهده شوهرش می‌باشد، می‌تواند برای خود کسب درآمد کند و حتی شوهر نیز حق مطالبه‌ی درآمد و حاصل دسترنج وی را ندارد.

این مسئله نیز در جهت پاسداشت یکی از حقوق طبیعی انسان و به بالتبع یکی از حقوق طبیعی زنان است. در اروپا پس از قرن‌ها و در دوره‌ی صنعتی این حق به زنان داده شد و مهمترین دلیل این مسئله نیز اندیشه‌ی سرمایه‌داری و انقلاب صنعتی بعد از رنسانس بود. رشد صنعت، نیاز به نیروی انسانی برای فعالیت در کارخانه‌ها را تشدید کرد و در این راستا از سوی بسیاری از آنها به استثمار کشیده شدند. اما اسلام بدون هیچ توجه اصحاب سرمایه و کارخانه‌داران قرار گرفتند و در این راستا از سوی بسیاری از آنها به استثمار کشیده شدند. اما اسلام بدون هیچ چشمداشتی نسبت به فعالیت اقتصادی زنان، کسب درآمد و انجام کار چه در منزل و چه در خارج آنرا برای ایشان مجاز شمرد و این اجازه را به آنها داد تا به هر نوع تلاش سازنده‌ی اقتصادی دست بزنند، سرمایه‌گذاری کنند و به تأسیس مزرعه و کارخانه بپردازند البته در راستای تعلیم انسان‌ساز و وظیفه‌ی هدایتگری خویش، ایشان را همانند مردان به مداومت در یاد خدا توصیه کرد و آنها را به پرهیز از مال اندوزی و دنیاپرستی و نیز اهتمام به امر انفاق و توجه به نیازمندان سفارش نمود (حکمی، ۱۳۸۹).

نظریه فمینیسم

در طی یک قرن و نیم، جنبش رو به رشد زنان هدف خود را تغییر ساختارهای اقتصادی-اجتماعی و سیاسی مبتنی بر تبعیض جنسیتی علیه زنان قرار داده‌است.

فمینیست‌های اولیه را به اصطلاح (موج اول فمینیسم) می‌نامند. نهضت‌های حق طلبانه زنان تا سال ۱۹۶۰ جزو موج اول هستند. اولین آثار زنان در این موج از نقش محدود زنان انتقاد می‌کند، بدون این‌که لزوماً به وضعیت نامساعد آنها اشاره کند یا مردان را از این بابت سرزنش کند. موج اول فمینیستی با روشنگری‌های مری و لستون کرافت و بیانیه ۳۰۰ صفحه‌ای‌اش در سال ۱۷۹۲ در انگلستان آغاز شد. یکی از کمپین‌های عموماً موفق فمینیست‌ها، جنبش دستیابی به حق رأی بود که به وسیله فعالیت‌های چون املین پنکهرست رهبری می‌شد. پنکهرست جزو دسته‌ای از زنان بود که پیش از جنگ جهانی اول در کمپین بعضاً خشونت‌آمیزی برای دستیابی به حق رأی برای زنان فعالیت می‌کردند. زنان انگلیسی و آلمانی در پایان جنگ جهانی اول به حق رأی دست پیدا کردند، اما در فرانسه و ایتالیا، تا پایان جنگ جهانی دوم حق رأی نداشتند. حق مالکیت و حق طلاق از دیگر خواسته‌های موج اول فمینیسم برای دستیابی زنان به حقوق برابر بود.

با این وجود، با استیفای حق رأی به زنان، بحث حضور زنان در حوزه عمومی پایان نیافت و مدت‌ها پس از این بود که زنان توانستند در عرصه عمومی (هم‌چون کار در ادارات دولتی) شرکتی فعال‌تر داشته‌باشند. در همین راستا و پس از موفقیت کمپین حق رأی زنان، برخی از زنان موج دومی را به راه انداختند که بر محدودیت‌های اجتماعی، اقتصادی و فرهنگی حاکم بر زنان تمرکز داشت. این مرحله از فمینیسم، به ویژه در فرانسه و انگلستان، به واسطه آثار سیمون دو بووار و ویرجینیا وولف تأثیرگذار بود. هر دوی این نویسندگان، زنان را به پیگیری حقوق فرهنگی خود، فراتر از صرف حقوق سیاسی، تشویق می‌کردند. نابرابری رسمی و غیررسمی در خانواده، محل کار و حقوق مربوط به باروری و زنانه نگری و فراتر رفتن از جنس در علم و فلسفه از خواسته‌های موج دوم فمینیسم بود. در اواخر قرن بیستم، نویسندگانی چون جولیا کریستوا، لوس ایریگری و سایرین در موج سوم فمینیسم، نویسندگانی چون دو بووار را به خاطر نادیده گرفتن ساختارهای ژرف زبان و ناخودآگاه انسان که به باور موج سوم مانع آزادی زنان است، نقد کرده‌اند. این نویسندگان تأکید بیشتری بر زنانگی و ویژگی‌های بدن زنان دارند و بر این باورند که نویسندگان موج دوم، هم‌چنان مردان را مدل زنان قرار داده‌اند و ساختارهای مردانه زبان را به قدر کافی نکاویده‌اند. موج سوم فمینیسم دفاع از تنوع و تغییر و تأکید به اینکه زنان از رنگ‌ها، قومیت‌ها، ملیت‌ها، ادیان و پیشینه‌های فرهنگی متفاوت می‌آیند، را سرلوحه کار خود قرار داد. فمینیسم سعی می‌کند تا ضمن درک دلایل نابرابری‌های موجود، تمرکز خود را به سیاست‌های جنسیتی، معادلات قدرت و جنسیت معطوف نماید.

موضوع‌های کلی مورد توجه فمینیسم تبعیض، رفتار قالبی، و مردسالاری/پدرسالاری هستند. فعالان فمینیست به مواردی مانند برابری جنسیتی، حقوق تولیدمثلی، خشونت خانگی، برابری دستمزد، آزار جنسی، و تبعیض جنسیتی می‌پردازند. جوهره فمینیسم آن است که حقوق، مزیت‌ها، مقام و وظایف ناپیستی از روی جنسیت مشخص شوند. به رغم این‌که بسیاری از رهبران فمینیسم زنان بوده‌اند ولی این بدان معنا نیست که تمام فمینیست‌ها زن هستند.

تمام فمینیست‌ها به اصل موضوع تلاش برای احقاق حقوق زنان معتقد هستند، ولی در مورد علل این ستم‌دیدگی و روش‌های مبارزه با آن اختلاف وجود دارد و همین مسئله موجب همراهی فمینیسم با پسوندهای متفاوت شده‌است (ویکی پدیا).

فمینیست اسلامی

فمینیسم اسلامی توسط تعدادی از دین‌شناسان مسلمان که خود را فمینیست نیز می‌دانند شکل گرفته است. فمینیست‌های مسلمان معتقدند آیات زیادی از قرآن برابری زن و مرد را تأیید می‌کنند و تفسیرهای حاوی مفهوم برتری مذکر را انعکاس دهنده فرهنگ مردسالارانه پیش از قرآن و ترکیب فقه کلاسیک با مفاهیم و رفتارهای مردسالارانه آن زمان می‌دانند. روش‌شناسی پایه فمینیسم اسلامی شامل روش‌های کلاسیک اجتهاد (بررسی استقلال منابع دینی) و تفسیر است و علاوه بر این دو روش، روش‌های تحلیل زبان‌شناختی، تاریخی، تحلیل ادبی، جامعه‌شناختی، مردم‌شناختی و... نیز به کار گرفته می‌شوند (بدران، ۱۳۸۶).

طرح پرسش‌ها

- در این قسمت به طرح سوالات می‌پردازیم که در طی تحقیق به پاسخ آن دست می‌یابیم:
- ۱- آیا زن در راستای نقش تربیتی در خانواده می‌تواند در اجتماع به فعالیت‌های اقتصادی بپردازد؟
 - ۲- آیا اسلام مانع از مشارکت زنان در فعالیت‌های اقتصادی می‌شود؟
 - ۳- آیا زن از نگاه قرآن عضوی موثر در اجتماع است و باید مانند مردان در مسایل مهم اقتصادی نقش‌افزینی کند؟
 - ۴- آیا اسلام جامع‌ترین و کامل‌ترین نگرش نسبت به اشتغال زن و شخصیت زن دارد؟

روش‌شناسی

الگوی بررسی

در این پژوهش از روش توصیفی - تحلیلی استفاده شده است و گردآوری داده‌ها نیز به صورت کتابخانه‌ای بوده که با استفاده از کتاب‌های گوناگون، نکاتی که به صورت پراکنده در آن‌ها وجود داشته، گردآوری شده است.

تعریف مفاهیم

اسلام زن را در مباحث مالی و اقتصادی آزاد گذاشته است. «للرجال نصیب مما اكتسبوا و للنساء نصیب مما اكتسبن»: مردان نصیبی از آن چه به دست می‌آورند دارند، و زنان نیز نصیبی (و نباید حقوق هیچ یک پایمال گردد) (سوره نساء، آیه ۳۲) اسلام به شکل بی‌سابقه‌ای جانب زن را در مسائل مالی و اقتصادی رعایت کرده، از طرفی به زن استقلال و آزادی کامل اقتصادی داده و دست مرد را از مال و کار او کوتاه کرده و حق قیمومیت در معاملات زن را از مرد گرفته و از طرف دیگر با برداشتن مسئولیت تأمین بودجه خانوادگی از دوش زن، او را از هر نوع اجبار و الزامی برای دوییدن به دنبال پول معاف کرده است. علاوه بر آزادی اقتصادی زن در اموال خود، اسلام برای زن مهریه و نفقه قرار داده است؛ به این علت که نیروی جسمانی او کم است و هم چنین قوای بدنش در اثر دوران بارداری و شیردهی و تربیت فرزند نیز کمتر می‌شود و پرداخت نفقه و مهریه بر مردان واجب است (وبلاگ تبیان).

وظایف اقتصادی زن در اجتماع

همان گونه که خانواده به عنوان واحد کوچکی از اجتماع در پیشرفت و توسعه فرهنگی جامعه نقش اول را دارد، در توسعه و رشد اقتصادی جامعه نیز نقش اساسی را ایفا می‌کند و میزان، چگونگی و نوع حضور او در عملکرد و چرخه‌های اقتصاد کشور تأثیر گذار است.

یکی از اساسی‌ترین اهداف تشکیل خانواده، بقای نسل و تربیت نیروی انسانی مورد نیاز جامعه است. توسعه و رشد اقتصادی در گرو نیروی کار فعال و تحصیل کرده است؛ بنابراین یکی از عوامل مؤثر در توسعه اقتصادی نیروی انسانی یا سرمایه‌های انسانی است. خانواده به عنوان اولین پایگاه تربیت و پرورش منابع انسانی است؛ از این رو جامعه باید با تقویت نهاد خانواده زمینه توسعه اقتصادی را مهیا سازد. امروزه تئوری سرمایه‌انسانی در مقابل سرمایه فیزیکی مورد توجه اقتصاددانان و جامعه‌شناسان دنیا است. در این تئوری سرمایه‌های انسانی با ارزش‌تر از دارایی‌ها و منابع طبیعی و ذخایر زیرزمینی به شمار می‌آیند و هر چه بر روی انسان‌ها سرمایه‌گذاری شود، رشد و توسعه جامعه افزون خواهد شد.

از این رو، پیشرفت علم و دانش، نگرش و مهارت افراد، ظرفیت تولیدی جامعه را ارتقا می‌بخشد و در نتیجه رشد و توسعه فرهنگی، سیاسی، اقتصادی و اجتماعی تسهیل و تسریع می‌گردد. این نظریه می‌تواند در دو سطح خرد و کلان آثار مطلوب خود را نشان دهد. در مقطع خرد، بازدهی خصوصی را افزایش می‌دهد و در سطح کلان رشد و توسعه جامعه را به همراه دارد، و چون پرورش منابع انسانی از

کانون خانواده آغاز می شود، و مادران نقش اساسی را در زمینه تربیت و پرورش فرزندان ایفا می کنند، اثر گذاری قابل توجه آنان آشکار است و این نقش، ویژه زنان است.

زنان به عنوان عامل پرورش و رشد نیروی کار، در جریان بهره وری و تولید ناخالص ملی سهم دارند، که با سرمایه گذاری در اطلاعات، دانش ها، نگرش ها و مهارت های زنان این ارزش افزوده خواهد شد؛ بنابراین تلاش حاکمان و نظارت و توجه ملی به این امر بازخورد مستقیم در پیشرفت کشور را به همراه دارد؛ زیرا هر گاه منابع انسانی در محیطی سالم و با انگیزه و احساسات و عاطفه و خیرخواهی و غیره پرورش یابد و با عزت نفس و مناعت زندگی را بگذرانند، نیروی قوی تری در چرخش امور اقتصادی و اجتماعی خواهد داشت.

زنان با فراهم کردن و آماده ساختن محیطی با نشاط و صمیمی برای تأمین نیازهای مادی و معنوی و توجه به بهداشت روحی، جسمی و روانی اعضای خانواده اثر مستقیم بر اقتصاد جامعه می گذارند. سیره عملی حضرت زهرا (س) جهت گیری صحیح و نتایج ارزشمندی را نشان می دهد (افتاب انلاین، ۱۳۹۰).

نقش زنان در اقتصاد خانواده و جامعه

همان گونه که خانواده به عنوان واحد کوچکی از اجتماع در پیشرفت و توسعه فرهنگی جامعه نقش اول را دارد، در توسعه و رشد اقتصادی جامعه نیز نقش اساسی را ایفا می کند و میزان، چگونگی و نوع حضور او در عملکرد و چرخه های اقتصاد کشور تأثیرگذار است. خانواده در مصرف تابع زنان خانواده است و زنان در اقتصاد خانواده بسیار مؤثرتر از مردان عمل می کنند. اقتصاد خانواده به معنای چگونگی سامان دهی و مدیریت منابع خانه است. خانواده سازمانی است که تولید و توزیع کالاهای مورد نیاز را فراهم می سازد و زن به عنوان یکی از دو رکن اساسی خانواده در این سازماندهی و مدیریت، نقش اساسی را ایفا می کند. وظیفه مادری، همسری و بیشتر منابع مصرف به زن سپرده می شود و زنان با تدبیر صحیح میان درآمد و مصرف هماهنگی به وجود می آورند. در حقیقت زنان در این زمینه نقش کلیدی داشته و با برنامه ریزی صحیح در رشد اقتصادی خانواده و در نهایت در توسعه اقتصادی جامعه و برنامه های بزرگ تأثیر بسیاری دارند. بنابراین درک زنان از مصرف و چگونگی آن می تواند در همه خانواده ها تأثیر گذار باشد. با توجه به اینکه بیشتر فعالیت های اقتصادی بانوان در بخش خانواده است نقش زنان به عنوان پرچمدار اقتصاد قابل تأمل است. اگر احساس وظیفه حفظ سرمایه های کشور در زنان ایجاد شود، این امر خود به خود عاملی برای ایجاد الگوی مناسب مصرف برای نسل های بعدی خواهد بود. از سوی دیگر چون خانواده مصرف کننده ی کالاها و خدمات تولید شده در جامعه است؛ روش استفاده ی صحیح از کالاها و خدمات، میزان بهره وری را بالا می برد و از هدر دادن امکانات و دستاوردها جلوگیری می کند. چنان که اگر فرهنگ قناعت و صرفه جویی از سوی خانواده ها رعایت شود؛ به سطح جامعه نیز کشیده شده و نیروی انسانی در سطوح مختلف اداری، صنعتی، کشاورزی و ... به سوی حیف و میل بیت المال و سرمایه های ملی و یا دست اندازی به اموال دیگران حرکت نخواهد کرد و این مسأله نتایج بسیار با خیر و برکتی به همراه دارد. به عبارت دیگر رشد و توسعه ی کشور در قالب فرهنگ سازی خانواده ها آن هم از جانب رکن تربیتی آن یعنی زن امکان پذیر است. زنان به عنوان عامل پرورش و رشد نیروی کار، در جریان بهره وری و تولید ناخالص ملی سهم دارند، که با سرمایه گذاری در اطلاعات، دانش ها، نگرش ها و مهارت های زنان این ارزش افزوده خواهد شد (اخوان اکبری، ۱۳۸۹).

تجزیه و تحلیل یافته ها و نتیجه گیری

خداوند تبارک و تعالی با لحاظ نمودن جنبه های روانشناختی، زن و مرد را افریده است و هر کدام با انجام وظایف خاص خود موجبات بقای نسل و اداره ی جامعه را فراهم نمایند. باور قرآن به افرینش مستقل زن است. وجود تفاوت های طبیعی میان زن و مرد را نمی توان عامل برتری مرد بر زن تلقی کرد چرا که هر کدام از آن ها به تناسب وظایفشان در طبیعت افرینش مخصوص خود دارند و ملاک برتری فقط تقواست.

با بررسی اوضاع و احوال زنان در امت های عقب مانده و پیشرفته ی پیش از اسلام به این نتیجه می رسیم که در این میان، تنها اسلام است که در صدد شناخت زن و ارزش های وجودی وی پرداخته و جایگاه واقعی وی در صحنه ی اجتماع و سیاست را معرفی کرده است و هویت و ارزش از دست رفته ی زنان را در طول تاریخ به آن ها اعاده کرده و ایشان را به جایگاه مناسب خودشان سوق داده است. خداوند در قرآن خانواده را مقدس ترین نهاد معرفی می کند و زن و مرد را مایه ی آرامش و مکمل یکدیگر می داند. اسلام از طرفی اطاعت زن از همسر خویش را واجب می کند، اما از زن به طور کلی سلب اختیار نمی کند بلکه به حریت، شخصیت و استقلال فکر و نظر می دهد و حقوق طبیعی او را به رسمیت می شناسد. قرآن شرافت مادی و نقش تربیتی زن در خانواده را اری بی همتا معرفی می کند و زنان و مادران الگو و نمونه که همراه با نقش همسری و تربیتی در خانواده حضور فعال در صحنه های سیاسی و اجتماعی جامعه داشتند را می ستاید.

آیات قرآن کریم و روایات معصومان بیانگر این معناست که زن مسلمان باید در جامعه حضور فعال و همه جانبه داشته باشد و تمام توان خویش را در جهت پیشبرد اهداف اجتماعی، در کنار انجام دادن رسالت مادری، به کار گیرد. قرآن کریم با بیان نمونه ای از زنان زمام دار، امکان دست یابی زنان بر بالاترین مقام های جامعه را به تصویر کشیده است و با به تصویر کشیدن استعداد های لایتنهای زن، رشد همه جانبه ی او را به نمایش می گذارد. بنابراین، اسلام نه تنها با حضور زنان در صحنه های سیاسی، اجتماعی و اقتصادی مخالف نیست بلکه در بسیاری از موارد به این حضور در کنار رسالت عظیم وی در خانواده تاکید نموده است و با وضع احکامی دقیق نظیر لزوم رعایت پوشش مناسب در برابر بیگانه، پرهیز از هرگونه آرایش و زینت و حرکات تحریک آمیز و پرهیز از اختلاط با مردان هنگام معاشرت با آنان، آنان را به حضور فعال در اجتماع و برآوردن نیازهای جامعه ی زنان و مردان تشویق می کند و این امر به صراحت در حکومت اسلامی پیامبر (ص) و ائمه معصومین قابل مشاهده است.

سپاسگزاری

سپاس و ستایش مر خدای جل و جلاله که آثار قدرت او بر چهره روز روشن، تابان است و انوار حکمت او در در دل شب تار، درفشان. آفریدگاری که خویشتن را به ما شناساند و درهای علم را بر ما گشود و عمری و فرصتی عطا فرمود تا بدان، بنده ضعیف خویش را در طریق علم و معرفت بیازماید.

منابع

- ۱- امیرپور، مهناز، دلچندی، مهری. (۱۳۹۳). زن در دفاع مقدس، همایش علوم تربیتی و روان شناسی.
- ۲- شیعه نیوز. (۱۳۹۶). رسانه مستقل شیعیان، بین الملل، سیاسی.
- ۳- تالار گفتمان وب سایت ختم قرآن مجید. (۱۳۹۲). مشاوره و زنان، زن در قرآن، جایگاه و اهمیت حقوق زن در اسلام.
- ۴- شاهی، فرجودی، سامره، محمدعلی. (۱۳۸۹). جایگاه شغلی زن در خانواده و اجتماع از دیدگاه قرآن. فصلنامه علمی - پژوهشی زن و جامعه، سال اول، شماره چهارم.
- ۵- حکمی، محمد. (۱۳۸۹). دفاع از حقوق زنان: ۵۵.
- 6- <https://fa.wikipedia.org/wiki>
- ۷- بدران، مارگوت، ترجمه ناهید کشاورز. (۱۳۸۶). «فمینیسم اسلامی چه می گوید؟»، بازبینی شده در ۱۴ اکتبر ۲۰۰۷.
- ۸- کشاورز، ناهید. (۱۳۸۶). اسلام و جنبش یک میلیون امضا، وب گاه مدرسه فمینیستی بازبینی شده در ۴ آوریل ۲۰۰۸.
- ۹- وبلاگ تبیان. (۱۳۹۶). جایگاه و اهمیت حقوق زن در اسلام.
- ۱۰- آفتاب آنلاین. (۱۳۹۰). بررسی نقش زنان در توسعه اقتصاد خانواده و کل جامعه، خبرگزاری شبستان.
- ۱۱- اخوان اکبری، وحیده، پوران. (۱۳۸۹). نقش زنان در اقتصاد خانواده و جامعه، اولین همایش کشوری نقش زنان در توسعه نظام سلامت.